

jectes a tants d'estímuls i a la pressió dels esdeveniments que podien accelerar-se. I a això es degué deure que ben pocs dies després que Cornudella i Casanovas enviaren les seves lletres, i sense temps de tenir-ne la resposta, el 6 de gener del 45 el representant del Front signà el pacte i el manifest de Solidaritat Catalana.

Després de tants d'anys, encara el record d'aquells joves lluitadors del Front Nacional desperta en mi un viu sentiment d'afecte i simpatia. Foren ells els que en les hores més difícils i de major risc mantingueren amb una tossuda fermesa l'esperit de la persistència de la voluntat catalana. Compliren com cap altre el deure de patriotes que no es donen. Però en avançar el curs de la guerra i amb el convenciment general de les possibilitats que el seu desenllaç podria oferir, el panorama polític es féu més complex i en part confús. Esguardant-ho a distància, en part —i cadascú en la seva òrbita i modalitat— hi hagué un cert parallelisme entre la sort del Front Nacional i la del nostre Consell de Londres. Els patriotes del Front actuaren comptant amb l'ajut —amagat, però efectiu— dels agents britànics. També nosaltres teníem com a principal suport la posició focal d'Anglaterra en els anys més arduos de la lluita. Ara, amb l'alliberament de França, tornaven a actuar un nombre de factors propis i aliens, que tendien a desvaloritzar, o fer menys exclusiva l'actuació del Consell i del Front. I és aquesta similitud dels dos patriòtics esforços que compliren el seu deure en les hores més estrènues, però que després tingueren d'adaptar-se a les noves circumstàncies, cosa que també contribueix a fer que recordi encara aquells amics del Front amb un sentiment de simpatia i de melangiosa recança.

16. Galeuzca

Durant aquell any 1944 un dels assumptes que ocupà més la nostra atenció fou el d'arribar a una entesa amb els bascs i els gallecs, concretada en un pacte d'amistat i cooperació política. Amb ell reviuriem el nom de Galeuzca, de vella tradició en les relacions dels moviments nacionalistes peninsulars i que evocava una història d'un desig una mica romàntic, de lluites en les quals havíem bregat junts des de tant de temps enrera. En el nostre Consell Nacional tots estàvem convençuts de la conveniència del pacte; ens arribaven, a més, lletres de les Comunitats Catalanes, particularment de l'Argentina i de Mèxic, urgint-nos perquè treballéssim per la unió. En algunes capitals americanes els catalans, bascs i gallecs eren molt amics i molt sovint actuaven conjuntament; per això ens urgien a donar a l'entesa forma concreta i caràcter nacional. Convençuts dels avantatges de l'acord, nosaltres no necessitàvem que ens esperonesin; però, naturalment, per a pactar, és condició indispensable que aquells amb els quals hom s'ha d'entendre, estiguin disposats a fer-ho. En principi ja ho estaven; però quan volíem concretar en realitats tangibles el compromís, era quan començaven les vacil·lacions i els entrebancs. Per la part dels gallecs no sorgia cap obstacle; els bascs, en canvi, s'hi pensaven molt més, i amb els seus dubtes i salvetats feien difícil d'arribar a l'acord definitiu. Això féu que durant l'any es creuessin entre uns i altres tants de cables, lletres i projectes relacionats amb el pacte. Un munt de paper que deixa veure com fou d'intens l'esforç, en evident desproporció amb els magres resultats de moment obtinguts.

Abans d'encetar l'atzarosa història de les negociacions durant aquell any, vull dir que en recordar-ho no sento cap agor i que em faig càrrec de les circumstàncies que dificultaren aleshores la concreció de l'entesa.

Problema:
Bascos
} α

Com és natural que així fos, els gallecs no presentaren mai cap objecció. Acabaven de constituir el seu Consell Nacional, un organisme, de moment, sense gaire força ni suport. El pacte els hauria de dur, per tant, avantatges positius, realçant la seva categoria política. Els cas dels bascs era diferent. Des que sortí del seus país, Aguirre havia seguit sempre presidint un govern, i era natural que comprengué i valorés la diferència que hi havia entre els organismes disposats a pactar: un govern i dos consells. Per altra banda, si el nostre Consell Nacional havia assolit un cert prestigi i un nombre considerable de seguidors, encara que Aguirre sentís simpatia per nosaltres personalment i per la tasca que realitzàvem, tenia de sentir-se també un xic recelós de donar-nos amb la seva esquenada un reconeixement explícit entre les possibles modalitats de representació catalana. Sabia que Santaló, arribat a Mèxic amb una delegació d'Irla, no estava integrat al nostre Consell i se'n mantenia al marge amb les forces per ell representades. I també sabia que el curs de la guerra feia previsible que en un temps relativament curt, un cop alliberada França, Irla quedaria lliure i en situació de poder actuar com a president de la Generalitat. I era natural que el president d'Euskadi sentís temor de trobar-se, quan això arribés, lligat i compromès amb un organisme que qui sap si podria desconèixer o entrar en conflicte amb la representació institucional. Raons de prou pes per a justificar la conducta cautelosa d'Aguirre, però que a nosaltres ens portaren un munt de feina, de maldecaps i de frustracions.

Com antecedent de les gestions encaminades a establir el pacte de Galeuzca podrien considerar-se les que portaren a la redacció d'un projecte de declaració conjunta que farien el govern d'Euskadi i el nostre Consell Nacional. Quan el 41, Aguirre pogué escapar-se del territori nazi, tan aviat com vàrem saber que havia arribat a Buenos Aires li enviàrem, junt amb Batista i en nom del Consell, un cable expressant-li la nostra alegria per la seva llibertat. A aquest va seguir, el 28 d'octubre, una

llarga lletra meva fent història del que havia succeït, exposant-li la nostra posició política, i dient-li que essent necessari mantenir com a base essencial de la nostra actuació l'acord entre els bascs i els catalans, no tan sols en les qüestions de principi, sinó també en les de tàctica, creia molt convenient de fer més estreta la nostra col·laboració. La lletra va fer efecte a Aguirre, i la contestà amb una altra del 31 de desembre del 41, també llarga i en la qual copiava els principals paràgrafs d'una lletra que havia enviat a Irujo i a Lizaso, representants a Londres del govern d'Euskadi: «*La carta de Pi Sunyer encuentra en mi espíritu grandes coincidencias y repercusiones. Yo he meditado mucho, mucho... Y invierto los términos de la cuestión planteada. Me refiero a cómo la planteáis vosotros. Más me inclino a Pi Sunyer.*» I després d'unes llargues consideracions sobre la política a seguir, afegia: «*Adjunto un proyecto de proclamación que firmariamos Pi Sunyer y yo, en nombre de los gobiernos respectivos, invitando a los demás a unirse. La adhesión gallega, en forma de grupos o de comités tendrá gran fuerza.*» Vaig contestar aquesta lletra, dient-li que estava d'acord amb el text de la declaració, i suggerint unes petites modificacions que la reforçaven sense variar-ne el sentit.

En la declaració, força breu i constituïda per dotze curts paràgrafs, hom declarava que «el poble basc i català, units en el pensament i en l'acció, per l'afecte i l'anhel comú de llibertat nacional, consideren que les greus circumstàncies presents han obert un profund període constituent» i que essent «pobles amb personalitat i característiques nacionals definides, proclamen el dret a la seva lliure determinació... i la necessitat d'un ordre democràtic... de rigorós respecte a la consciència i la dignitat humanes... i d'un ordre social que satisfaci amb mesures i transformacions profundes l'anhel de pau i de just benestar dels homes... Proclamen la seva adhesió a un ordre internacional fonamentat en l'agrupació pacífica dels estats i les nacionalitats grans i petites... i la voluntat de llurs po-

bles de contribuir a l'estabilització de l'ordre internacional esmentat, constituent de comú acord entre les nacions que integren l'actual estat espanyol i donant-li d'ésser possible un abast peninsular, un dels elements fonamentals de l'ordenació occidental i mediterrània europea. Proclamen i ratifiquen la seva adhesió a les potències democràtiques en la guerra que sostenen», i fan cordialment una crida a «la democràcia espanyola de tots els matisos perquè cessant en les seves disputes s'uneixi en representació autoritzada que permeti preparar... una acció comuna organitzant previ acord un règim provisional de lluita... al costat de totes les forces de la llibertat i de la democràcia». La declaració, responent als postulats d'un moment que semblava que Espanya entraria a la guerra al costat de les potències de l'Eix, no arribà a presentar-se. I com que aquella conjuntura històrica anà passant, Aguirre degué canviar d'idea i vàrem dessistir de presentar-la.

Després d'aquell intent fallit d'acció conjunta vingué un llarg període en el qual disminuïren els contactes amb els bascs. Ens donaven compte de la seva actuació, però sense consultar-nos per si podíem coordinar-la amb la nostra. Això portà un cert allunyament, del qual n'explica les causes una extensa lletra que m'adreçà Aguirre el 14 de febrer del 44 des de Nova York. Per les clàries que conté sobre la seva política i la nostra, crec que és convenient transcriure'n alguns paràgrafs. Comença dient: «Ya sé que Ud. está muy enfadado conmigo. I como es posible que en algun aspecto —por ejemplo en el de mi silencio— le asista alguna razón, acepto anticipadamente la reprensión... Quizás en mi relación con Ud. haya llegado a un extremo exagerado, ya que nadie hubiera podido extrañarse de que mantuviésemos una correspondencia discreta. He preferido sin embargo llegar al límite y hasta pasar por incorrecto... Hablaré a Ud. con entera claridad. La exige el bien de nuestras causas nacionales y el afecto y lealtad que le debo. El Consejo Nacional de Londres contó siempre y cuenta hoy con mi simpatía. Sin eufemismos de

Santaló

ninguna clase estimo que es el organismo que como gobierno provisional puede representar a Cataluña con espíritu nacional decidido, con prestigio y con autoridad. Mis ideas y propósitos hacia Uds. se vieron frenados con la llegada de Santaló, sobre todo cuando se me informó de la representación y encargo que traía encomendado por el Sr. Irla... Ante el giro de la situación catalana que era de prever guardé yo un silencio cerrado. ¿Fui exagerado? Posiblemente... Yo deseo que Ud. me conteste con sus propósitos inmediatos, con el resultado de su nuevo llamamiento, con sus noticias del interior. Mi idea es la misma de siempre. Se concreta: a) en la unión vasca y catalana cada una alrededor de sus representaciones nacionales; b) en la inteligencia vasco-catalana con un programa de actuación práctico; c) en la incorporación a nuestro movimiento del grupo nacional gallego. He animado mucho a Castelao para que constituya un consejo o junta que represente el sentir gallego que gana terreno todos los días. Castelao me escribe con gran apremio para que Galeuzca sea una realidad organizada y actuante... Creo que las ideas centrales del manifiesto conjunto que propuse a Ud. en momentos verdaderamente graves —era a principios de 1942— pueden tener aplicación hoy... Creo que debemos llegar rápidamente al acuerdo.»

A part de les consideracions de política general, una de les causes del canvi d'actitud d'Aguirre respecte al pacte, devia ésser el fet que els catalans, bascs i gallecs de l'Argentina havien tingut la iniciativa de constituir una organització de Galeuzca. Els representants catalans eren Manuel Serra i Moret, Josep Escolà i Pere Mas i Perera; els bascs, Ramón M. Aldasoro, José M. de Lasarte i Francisco Besterrechea; i pels gallecs, Alfonso R. Castelao, Antonio Alonso Ríos i Lino Pérez. Treballaven activament, i en un projecte de manifest definien la posició que creien que s'hauria d'adoptar conjuntament davant dels republicans espanyols. I l'exemple de l'Argentina estimulava les altres Comunitats americanes a arribar a un acord semblant. Amb data del

20 de març Irujo em trametia un cable de Telesforo de Monzón, rebut de Mèxic que deia: «*Ruego exprese Pi Sunyer simpatía, agradecimiento posición solidaridad vascos. A instancia catalanes y con pensamiento corazón puestos Euzkadi Cataluña estamos realizando gestiones encaminadas lograr formación consejo unanimidad catalanes que conduzca pacto vasco-catalán sobre bases exigencia reconocimiento derecho autodeterminación. Aguirre informado.*» I poc després el moviment d'integració s'estenia als grups de catalans, bascs i gallecs de Santiago de Xile. Era un impuls espontani, fortament sentit i àmpliament compartit.

Tots aquests fets, a part del propi convenciment, esperonaven Aguirre a avançar en el camí de l'acord. En una lletra del 14 d'abril Lizaso em traslladava diversos paràgrafs d'una lletra rebuda d'ell, un dels quals transcriu: «*Ocupaos útilmente con los amigos catalanes en estudiar aquellas fórmulas que más rápidamente conduzcan a una Galeuzca renovada y eficiente, que proclame en un manifesto de claros y valientes principios, el comienzo de una nueva era para nuestras nacionalidades, comunicándome rápidamente vuestra impresión.*» I en una altra del 19 d'abril: «*Le adjunto un proyecto de bases para Galeuzca que hemos preparado para el presidente de acuerdo con su petición.*» Recollint aquest estat d'opinió i perseverant en el nostre criteri, el 2 de maig enviava a Aguirre el següent cable: «*Conformes carta recibida. Consejo dispuesto formalizar inmediato pacto vasco-catalán ideas centrales adaptadas momento primer manifiesto. Insisto amigos México necesario lleguen urgentemente término gestiones prolonganse en exceso. Caso nuevas dilaciones ampliaríamos Consejo elementos afines América asumiendo representación Cataluña. Agradeceré comuniqué vascos México nuestra resolución termine rápidamente perturbadora interinidad. Conforme vigorizar Galeuzca mediante inmediata unidad catalana-vasca reforzada incorporación gallega, intensificando movimiento periférico abierto democracia hispánica. Decididos lanzarnos empresa común, te*

nacidad, comprensión, firmeza.» En resposta al qual vaig rebre dos cables d'Aguirre del 19 i 20 de maig tractant de diferents assumptes i amb les següents referències a Galeuzca: «*Interesante reunión Comunidades Esquerra México habiendo llegado acuerdo en principio con vehementes deseos unidad principalmente a causa crisis Junta Liberación anunciase, haciendo cada vez más necesaria definitiva organización bloque Galeuzca. Monzón lleva negociaciones gran inteligencia, rogando esperen resultado.*» I en el segon: «*Ruego redacte nuevo proyecto vasco-catalán, consideración Galicia, ganando tiempo mientras envío mío.*» Cables als quals vaig contestar amb el meu del 30 de maig: «*Recibidos dos cables, agradezco. Hago nuevo llamamiento Santaló, pero caso fallasen gestiones México resueltos marchar adelante cumpliendo deber para Cataluña. Consejo dispuesto inmediata formalización pacto vasco-catalán seguido rápida organización Galeuzca, vigorosa acción conjunta. Creo dificultad comunicaciones aconseja compenetración ideales permita formalizar pacto base principios generales convengamos cable ratificándolo después documento definitivo.*»

Les noves d'Aguirre feien creure que, convençut de la conveniència de formalitzar el pacte de Galeuzca, ara les coses marxarien de pressa. Però no fou així. I altre cop tornaren a empantanegar-se. En resposta a un cable meu, en el qual li deia que li agrairia que em respongués al meu anterior proposant-li un cop més el pacte catalano-basc, me'n va enviar dos, amb dates del 8 i 14 de juliol, en els quals es referia a les qüestions polítiques de Mèxic, però no a res de pactes ni de Galeuzca. Després de consultats els amics del Consell, amb data del 24 de juliol vaig contestar-los amb el següent: «*Aun sintiendo fracaso gestiones México, procedemos ampliar Consejo representaciones América, dispuestos emprender intensa actuación catalana. Insisto propuesta pacto vasco-catalán, así como formalización Galeuzca.*» Però encara haurien de passar uns mesos abans que tornés a plantejar-se la qüestió de Galeuzca.

Vaig ésser jo qui, amb motiu de fer conèixer a Aguirre l'ampliació del Consell Nacional, vaig tornar a insistir en la qüestió del pacte en el cable de data 9 d'octubre: «Conscientes responsabilidad momento ampliamos Consejo representantes América, Samper, Carner, Tomás, Trias, Nadal Mallol, Serra Moret, Zulueta, Armentales, lanzando declaración remito correo. Insistimos urgencia pacto vasco-catalán, remitiendo correo bases propuestas, considerándolo piedra angular libertad nuestros pueblos, así como primer paso clarificación política circunstancias imponen.» I l'endemà, el 10 d'octubre, li enviava les bases que proposàvem per al pacte, junt amb una lletra explicatòria. Segons el projecte tramès l'objecte del pacte era donar una unitat a l'actuació política, establir una acció conjunta entre els dos pobles, i assistir-se mútuament en la defensa i propulsió dels interessos comuns. Com a objectiu comú s'assenyalava l'obtenció de la llibertat nacional, d'acord amb el dret d'autodeterminació; la transformació de l'actual estat unitari espanyol en una comunitat de pobles lliures; i l'establiment d'un règim democràtic en cadascun dels seus països i en la confederació. Hom feia una invitació conjunta catalano-vasca a sumar-se al pacte, primer als gallecs, i després als demòcrates espanyols; es propugnava una acció interior i internacional de suport dels principis democràtics de les Nacions Unides, així com per a l'eventual integració de la comunitat hispànica a les organitzacions internacionals que es creessin per a ordenar la pau.

El 13 d'octubre Aguirre contestà el meu cable amb el següent: «Felicitole constitución Consejo, esperando proyecto pacto contestaré opinión telegráficamente. Recibo telegrama firmado Aldasoro, Serra Moret, Castela, pidiendo urgentemente declaración Galeuzca. Remítote correo proyecto Galeuzca, finalidad acción urgente definiendo posición clara, razonable tres pueblos ante necesaria inteligencia peninsular fecha próxima. Pacto vasco-catalán no es incompatible con Galeuzca, bien previo, bien simultáneo, máxime esperando Castela pac-

to para publicar constitución Consejo Galicia. Avise telegráficamente recibo y observaciones texto.» Al qual vaig contestar el 23 d'octubre: «Contesto cable. Conformes urgente declaración Galeuzca sentido indica. Contestaré cable enseguida proyecto. Ante apremio momento exige acción inmediata recabo compañeros América autorización concluir acuerdos telegráficamente. Ruego remita Tomás Piera copia proyecto.» I en la mateixa data enviava dos cables a Tomàs i Piera a Mèxic i a Artur Meyer a Buenos Aires dient-los que donada la urgència en formalitzar el pacte catalano-basc i la declaració de Galeuzca, els demanava autorització per a poder concloure telegràficament aquells acords.

I aleshores, a l'estímul dels esdeveniments exteriors, ja entrat el mes de novembre les coses començaren no solament a moure's, sinó a galopar, i els papers a amuntegar-se. Després d'haver perdut tant de temps, ara tot tenia de fer-se d'una manera massa precipitada. Un seguit de cables d'Aguirre, dels catalans de Mèxic, de l'Argentina, de Nova York, i les nostres respostes també telegràficament la majoria. Un fet que també contribuïa a complicar i diferir les solucions és que es gestionaven paral·lelament la qüestió del pacte polític catalano-basc i la declaració de Galeuzca, dos assumptes amb zones de coincidència, però amb matisos diferents. Aquelles negociacions apressades varen ésser un exemple dels obstacles que la dispersió i l'allunyament representaven per a entendre'ns, i per a entendre'ns de pressa.

També fou en aquell moment que vaig rebre una agradosa lletra de Castela assabentant-me que s'havia constituït el Consello de Galiza sota la seva presidència. Com a raó d'haver-se constituït deia que «aparte los fines privativos del galleguismo, nos ha incitado el interés de Galeuzca, cuyo porvenir depende tal vez, de una pronta intervención en el caos constituyente de España». Tot seguit vaig contestar-li amb un cable adreçat a Artur Meyer, president de la Comunitat Catalana a Buenos Aires: «Ruego trasladar Castela: Cordial saludo Consejo Galicia. Deseos quede constituida Galeuz-

ca. *Conveniando unidad criterio ante convocatoria Cortes, agradecería comuníqueme opinión.*» Sempre vaig sentir una forta simpatia per aquell home de bé que era Castelao i que es va comportar sempre en les nostres relacions amb extrema correcció i cordialitat.

El 17 de novembre vaig rebre un altre cable d'Aguirre: «*Recibida carta diez octubre, manifiesto y bases. Personalmente conforme, someto bases consideración gobierno.*» Aleshores feia un parell de dies que Lizaso m'havia donat el projecte de pacte i manifest de Galeuzca, rebut per ell d'Aguirre. Era un document llarg, en el qual s'havia volgut entatxonar massa coses, de manera que resultava poc clar. Amb les qüestions essencials s'interferien les promogudes pel moment polític. Vaig ensenyar-lo a Perera i a Vergés, els dos membres del Consell que eren a Londres, i a cap dels dos els va agradar gaire. I el mateix 17 de novembre vaig enviar-ne una còpia a Batista i una altra a Trueta, demanant-los què n'opinaven. Els dos papers foren adversos al projecte. En la seva lletra Batista i Roca deia: «Crec que en el projecte hi ha coses aprofitables, per bé que en la forma actual de l'escrit no sembla correspondre al que nosaltres creiem que hauria d'ésser el pacte de Galeuzca. Més que correspondre a les idees i a l'esperit del projecte de bases per al pacte que li enviàrem, sembla ésser el reflex d'altres preocupacions... En resum, crec que les idees i la posició veritablement renovadores són les nostres. Les d'aquest escrit són les d'un retorn al passat amb alguns ornaments afegits... Potser una fórmula pràctica seria fer primer una declaració conjunta de Galeuzca i més endavant el pacte estudiat més detingudament.» I Josep Trueta deia en la seva: «El que m'ha sorprès es la gran preocupació d'ordre polític que traspuja des del començament a la fi. No sembla l'obra d'un estadista a l'hora d'enfrontar-se amb la responsabilitat de marcar el camí a seguir en els anys a venir, sinó la manera més adient de guanyar vots o captar partidaris. Trobo la seva posició bastant inferior a la nostra, puix que nosaltres ens dirigim al nostre poble i ell ho fa

apellant constantment a un sector. També m'ha fet mal efecte que remarqui massa la seva continuïtat històrica, que el porta a un legalisme encobert.» I amb la lletra enviava un full amb les objeccions concretes que li havia inspirat el document.

Davant la coincidència en la reacció, amb matisos distints, entre els membres del Consell respecte al projecte enviat per Aguirre, vaig insistir en el fet que malgrat tot s'havia de contestar en una forma constructiva, que no pogués semblar que érem nosaltres els que entrebancàvem la consecució del resultat volgut. I amb l'objecte de donar, en lloc d'un altre temps d'espera, un pas endavant, vaig fer el sacrifici —que en la nostra situació econòmica realment ho era— d'enviar a Aguirre el llarguíssim cable següent: «*Recibido proyecto Galeuzca, creemos proceso político aconseja adaptaciones difíciles ultimar cable. Dada urgencia, sugerimos publicación inmediata nota breve, seguida declaración fundamental completa, tomando para nota ideas párrafos no numerados segundo, tercero, cuarto, quinto proyecto, subrayando principio libre determinación como base acuerdo federativo, añadiendo concepto reconstrucción a liberación España. Párrafos numerados siguientes podrían refundirse conteniendo conceptos siguientes: reconocimiento régimen republicano, confederación, llamamiento demócratas españoles invitando acuerdo. Ambicioso propósito Galeuzca, crear, reconstruir nueva España. Puede usted redactar nota rogándole procure acercarse posición nuestro Consejo, recientemente firmado. Mandamos correo proyecto declaración completo, partiendo suyo con adaptaciones proponemos. Procuramos llegar unidad criterio catalanes ante convocatoria Cortes. Rogamos infórmenos gestiones anunciadas cerca usted para marchar acuerdo en decisivo momento político.*» I el 9 de desembre vaig rebre un cable de contestació d'Aguirre: «*Sus proyectos someto gobierno próxima reunión celebrarse aquí semana próxima.*» Fou la darrera menció al projecte de pacte. En l'esperit dels bascs,

altres possibilitats polítiques del moment l'anaren deixant en segon terme.

Mentre entre els organismes dirigits sorgia aquesta crisi que havia de portar a l'esvaïment progressiu de Galeuzca, la idea encarnava en realitat a Mèxic. En això influí fortament l'anunci de la convocatòria de les Corts de la República. El mateix dia 27 de novembre, havia enviat dos cables a Tomàs i Piera i a Santaló assenyalant la importància del fet que els catalans, bascs i gallecs poguessin arribar a una unitat de criteri i presentar un front unit a les Corts. Tot això contribuï a crear ambient per a la formalització d'un pacte, que per bé que fos de caràcter local, la importància política de Mèxic li donava particular significació i relleu. En vaig tenir la confirmació en un cable de Llorenç Perramon, del 25 de desembre, en el qual deia: «*Firmado pacto Galeuzca, solemnidad, entusiasmo, presencia delegaciones gobierno Euzkadi, Galicia, Cataluña, prensa americana.*» Un pas que era una prova de com era sentit el moviment de Galeuzca, i com responia a les possibilitats de l'hora.

El pacte fou signat a la ciutat de Mèxic el 22 de desembre per les organitzacions Comunitat Catalana, Partit Nacionalista Basc, Solidaritat de Treballadors Bascos, Partit Galleguista, Secretariat de Militants d'Esquerra Republicana de Catalunya, Estat Català, Acció Catalana, Partit Socialista Català i Unió de Catalans Independents. Galeuzca estava regida a Mèxic per un ple constituït per totes les organitzacions signants del pacte, representat per un consell executiu que integraven els representants de Catalunya, Euskadi i Galícia: Joan Loperena, José Luis Irisarri i Juan López, respectivament. Hi havia tres secretaries, la general, a càrrec de Jacinto Suárez i Pere Estapé; la de propaganda, amb Artur Costa i J. Carreres-Palet; i l'administrativa, amb F. Delgado i Jaume Senyal. Era un moviment seriós. I podia ésser un estímul i un exemple.

No ho fou, però. Ben prompte Aguirre en precisava

i limitava la significació i l'abast en un cable del 3 de gener del 45: «*Firma Galeuzca México es carácter local entre algunos partidos, sin intervención gobierno.*» Malgrat tot, jo insistia en un cable meu del 5 de gener: «*Recomendado diputados afectos tomen igual actitud vascos, gallegos. Insisto apremiante necesidad ultimar comprensivo acuerdo Galeuzca.*» Les pròximes noves que vaig rebre d'Aguirre varen ésser en una part d'un cable que havia rebut Lizaso: «*Transmite a Pi Sunyer siguiente texto: Comunican desde París que Consejo Nacional usted preside está en relación con Solidaridad Catalana París para llegar acuerdo. Interésame conocer detalles sobre marcha gestiones de tan deseada unión catalanes mientras continuamos sesión gobierno vasco, reiterando nuestros inquebrantables propósitos acción conjunta, que viaje Negrín, actividades Maura, que seguimos detalladamente, hacen necesaria. Alejadas posibilidades México, solución desplázase Francia, acompañada posibles altas intervenciones, preocupados buscar solución inevitable caída Franco. Creo necesaria su presencia en París, esperando verlo pronto.*» No deixava d'haver-hi l'allusió a la necessària entesa, però la complexitat del moment polític, que creava nous problemes, feia que els veiés amb noves perspectives.

I així pràcticament, acabà aquell període de Galeuzca. Encara hi hagué algunes manifestacions esporàdiques, l'adhesió tardana dels elements de l'interior, el manteniment dels contactes en les repúbliques americanes dels grups de catalans, bascs i gallecs. Però eren dispersos, deslligats. I, amb tot, per la consistència dels seus fonaments i la sinceritat amb què fou sentida, el fervor d'aleshores no tingué res d'artificial. Aquest moviment, que a Amèrica començà en forma espontània a Buenos Aires, per a tenir la seva darrera manifestació a Mèxic, patí del canvi de les circumstàncies polítiques. Constituït el 1945 el govern de Catalunya, les relacions entre catalans i bascs es farien de govern a govern. Però el pensament, la raó i el clam de Galeuzca

continua persistint. Com una llegenda. O com una bandera. Com un camí que porta cap al futur. Perquè assenyala la forma d'estructuració justa i raonable —que tard o d'hora serà— de l'estat plurinacional hispànic.

17. Hores d'angúnia i d'esperança

Les relacions i possibles coincidències amb els bascs i gallecs no tendien a isolar-nos dels problemes de la República; eren, al contrari, un instrument per intervenir-hi. En aquelles hores incertes, però gràvides de possibilitats, teníem, doncs, una política catalana i una política republicana; les dues no es contradieien, es complementaven. No eren filles de l'arrauxament o de l'agror; eren la causa d'una doctrina ben meditada que havia anat assaonant l'estudi dels fets i de les actituds que es repeteixen com una constant en les relacions entre Catalunya i Espanya. I constituïen l'únic quadre polític que permetés integrar al complex hispànic la realitat persistent de Catalunya.

I aquesta posició nostra no la manteníem en la penombra d'un segon pla. La dèiem, i amb tota claredat, tants cops com calia dir-la. Era la posició que proclamàvem sense equívocs en el manifest que definia la política del Consell Nacional. Per aclarir la qüestió serà interessant transcriure'n alguns conceptes: «La nostra afirmació de Catalunya —declaràvem— per ésser positiva i constructiva no implica cap negació. No la posem com una trinxera d'incomprensions receloses o exclusivismes hostils. La proclamem francament amb el bon desig de poder fonamentar en realitats perdurables solucions que puguin perdurar. Mai el nostre poble ha estat egoïsta. I sap que en l'Europa futura, més que mai, no serà possible l'aïllament. En afirmar que Catalunya no aspira a isolar-se, ens complaem a adreçar en nom del poble català una cordial salutació a tots els pobles hispànics... Els catalans tenim un concepte seriós i profund d'Espanya, el qual ve del més fons de la consciència i la mentalitat catalanes. D'acord amb aquesta concepció, al llarg de les generacions i amb distintes fórmules, hem procurat harmonitzar la realitat indes-